

A titok rendje

(pályarajz)

Életem alighanem legtisztább, legmaradandóbb gondolata, hogy akármit gondolok, megfogalmazni és elmondani már csak a rengeteg hátulütőjét tudom. Nem mintha mindig ilyen pocscék, erönlétben volnék, mint most. Homályosan emlékszem nagy hevületű, tartós virrasztásokra, éjszakákra és hajnalokra, főleg hajnalokra, mikor az ember úgy van igazán önmagánál, hogy közben hajszálra egy másvalaki haláltusáját vívja (nem pedig szórakozik csak, mint most, az elmúlás gondolatával), testével ráfonódik amannak a szellemtestére, és már-már felugranék is az ágyból, ha nem taszitaná, undoritaná előre a látvány, amit a nappali világosság az áldozatával művelt.

A postás – a másodszori kézbesítéssel.

Könnyen jövök izgalomba, annyira azonban mégsem, hogy ne tudnám néhány percig megjátszani a távollevőt. Lekucorodom a döglött televízió elé, remegő, csupasz lábamat egy dög nehéz, munkásgyűlést, forradalmat, vidéki várostermeket, kijárási tilalmat, föld alatti vizeldét, mozi- és liftgépházakat, irodalmi kávéházat, disznóolat, hidegháborút, lapostetűt, benzinkutat stb. látott télikabátba csomagolom, és várom, hogy abbamaradjon a csengetősdí. A lélekjelenlét – egyelőre – nem kérdés. Egyelőre a történet sem az, a mímelte kézzelfoghatatlanság révén szempillantásra hozzáférhetővé válnak számomra a dolgok, nem vagyok kiszolgáltatva mindenféle jöttment sporthíreknek, cigarettára gyűjthetők anélkül, hogy tartanom kéne tőle: valami is kiszivároghat a csínytevésemről. Az elszenesült kis facsonkot az üvegernyőnek pöccintem, és így szólok:

– Miért épp előttem világosodna meg a rejtély?

– Rejtély, rejtély... – visszhangozza egy női, idősebb alt, színre, állagra, izre, mint a cementpor, sietnem kell a folytatással, ha nem akarom, hogy tényleg belém kössön. Két anyát sikerült eddig átvészelnem: csak nem fogok rajtaveszteni most egy harmadikon? Konzultációra van szükség, de Dodó, akivel annak idején éjt-nap együtt tanácskoztuk meg összes titkunkat, sérelmünket, bosszúfantáziánkat, teendőket és máskorra teendőket. Dodó már rég nincs sehol, egyetlen újságban, könyvben, jeligés hirdetésben, sportrovatban, memoárban, reklámfilmben, feketedobozban, villanófényben, poszteren, tóvizen, borotválkozótükörben, játék és muzsika tíz percben, s hadd ne ragozzam tovább, nem találkozom a nevével, genotipikus fantomképével, ámbátor, persze, az is kétséges, hogy vajon reáismernék-e, ha netalán mégis felbukkanna valahol, a vonásaira, pléhpofájára, foghíjas, gonoszán vigyorgó vagy üres, kifejezéstelen tekintetére. Tizenegy év alatt mindössze egy alkalommal láttam őt ellágyulni, meghatódni kicsinyég, amikor egy hajnali kószálásunk, ami eszem szerint: portyázásunk közben váratlanul a hátam mögé került, lábával összekasztotta a lábaimat, majd ahogy prüszkölve-röhögcsélve feltápázkodni igyekeztem a nyálkás-csalános fűből, marék szart kent szét a fejemen. A kenet természetesen elsápasztott, mint mondani szokás, kikergette a vért az arcomból, s ez – mi más? – már órá sem maradt hatás nélkül. Dodó lassan elnézett a

falu félholt viskói, terméketlen kőházai felé, szar alakok vagyunk, mondta rekedtes, rezignált, már-már bolcs hangsúllyal, és engesztelőleg odanyújtotta nekem a barna, zsírfoltos micisapkáját. Elképzelem, hogy Dodóból később titkosrendőr lett, akataskabuzi bolcs; vékony karimájú, szürke kocakalapot visel, triss borjubőr kesztyűt, amiben ép oly ügyesen vanik a papír zsebkeendővel, mintna csupasz volna a keze. Mindazonáltal rejtély a számomra, hogy végül is mi vitte rá Dodót, hogy a temérdek, vonzobbnál vonzóbb hivatás közül éppen a rendőri pályát találja meg magának. Mért nem musicalstar vagy operakorista lett belőle, teszem? A renakívul intenzív tudati erőfeszítéstől mar egeszen elzsibbadt a lapam. Talán nem szabadna tovább nyújtanom a dallamot, talan jobb volna kimasznom ebből a donos, szalmiákszagú helyiségből – atsonemut, zoknit, torokkendőt, sérvkötőt, borogatást, sebtapaszt váltani, vagy meg félúton megváltani a kényszerképzetektől.

Anyám elnyomja a cigarettát, ruhája alól előtűnnek májfoltos, rongycsomó formájú testreszei. Most már a nyelvemet se érzem, csak a sípcsontom felől érzeknek a jól ismert nyilalások, anyám a szekrényajtóval nyikorgat, nemsokára dél, este hatig, de lehet, hogy hétig, nyolcig is, egyedül fogok itt játszani magamban. Anyam utolsó lenellete ott tejel, bőrzik a jeges ablaküvegen, a négy csemete diofanak csupán az arnyékroncsait látom. Megfordítom a képeket, de egyikén se szerepel, sem a portré, sem a szerző neve. De hát nem is uralt erre mifelénk a néven nevezés gyakoriata soha. Tudjuk, hogy csúszunk lefelé, és ettől csak méginkább felforrósodik köztünk az alja képzeldsi, túl sok levegőt nyelünk, túl szederjessé színezi a szánkat, nyálkahártyánkat, körmünk haztárait a higanygőz. Utoljára a helyszín – szegélyekkel, mert a szegletről, ahol kezdettől fogva vagyok, nincs semmi őszinte mondandóm. Mintha szűz, azahogy aggszűz hoban lépdelnék. Nem, nem lépdelnék, gázolnék.

A bemonzó azt mondja süt a nap, hogy igen meleg hideg van, érdemes kicsődülni a szabadba, kenetteljes, alvatag modorban beszél, másént, mint például egy sportközvetítő. Mint aki hivatalból tudja, hogy a halált nem illik csak úgy összecsapni. Azt viszont már valószínűleg kevésbé tudja, hogy a szabadság méreg az *elgondolkodónak*, hirtelen ható méreg, felindulásában esik tőle össze az ember. Meglehet, hogy Dodóval is egy ilyen roham végzett. És csak utána kezd kiózní a szomjúság. És csak utána kezdte el kíózní a szomjúság. A bemonzó szerint nem mozdult többet, nem kíózott, nem kapaszkodott, nem is gyózkódoott magával, rezenéstelen tekintete méltó foglalata volt a köréje fonódoott embergýűrűnek. Mindebből én alig észleltem valamit, siettem, mit siettem!, rohantam keresztül a fronttól bódoott, izgága tömegén, le az aluljáróba, fel a villamoshoz, el a pályaudvarig, be egy férfifülkébe. És csak akkor tört rám a halálfélelem. Emlékszem: hátrafordultam: semmi. A mocokkal telefirkált fal, akárha cigaretta- vagy bibliapapír, némán, vészjóslón zizegett. Megrántván a letépett fogantyújú láncot, az öblítő pokoli sivi-tással szárazjég-sűrű füstöt okádoott magából, na, gondoltam, ez is megvan, a színpad a monológomhoz, együtt van a harmadik anyának szánt darab. Pedig mekkorát tévedtem! Félálomban, erőfeszítés nélkül jutottam ki a helyiségből, az obulust odacsórentettem a többi közé, és már vitt is a villamos vissza a gyászoló gyűrűbe. Egyenlő az egyenlítő egyenlőivel együtt. Azt hiszem, írja Bergman, Schiller mondta, hogy tudni kell időben kompromittálni magunkat. Egyformán megkönnyíteni barátaink és ellenségeink dolgát, pár lépéssel félrehúzódova tőlük kivárni – háthogyha az újabb rosszulléttel tartósabb szabadlábra kerülünk. Az autóbusz orránál, faránál egy-egy sötétzöld, pénzszállító

postakocsi parkolt. Nem akármilyen felállás! gondoltam, mert akkor még nem láttam, csupán a szemgolyóm alfelén piszkálódott – bágyadtan inkább, mint heveskedve – a magyarázatkép: Dodó egy gyerekméretű, fakósárga, lezárt bádogkoporsóban. Közben narancsot, tormát, feketeterket, kínai kelt és két doboz albán halkonzervet vásároltam az utcai zöldségesnél, vagyis mindazt, amihez nem fűlt a fogam, viszont a lírai énem – épp ezen okból – nélkülözhetetlennek ítélte; világeletemben utálkoztam az archaikus szellemektől, de a Téliapó iránt, miért, miért sem, egy idő óta szelíd, gyengéd-sóvárgó érzelmeket tápláltam; az időpontról azonban, hogy ez a vonzalom mikor is toghatott bennem talajt, s onnét meg hogyan nem tűnt addigra el az összes táplálékom, egyelőre nem kívántam magamban faggatózni. Megelégedtem a csaknem makulátlan, a zsebemhez mérten kissé költséges közjátékkal, majd természetesen ismét visszakérdeztem a halottszemlén élvezkedő, nagyjából állandó létszámú semmittevők sorfalába. Odafent a buszban különféle egyenruhás férfiak jöttek-mentek, némelyikük imitt-amott leült, de sosem hosszabb időre, volt aki nevetgélt vagy egy kollégájával váltott pár szót, volt, aki jegyzetelt, vagy egy másikkal a jegyzetfüzetét lapozgatta, egészében azonban semmi nyugtalanságot nem árasztott a foglalatoságuk.

– Rejtél... rejtél... – kezd újból kötözködni velem a női alt, valamely régi, özvönvízkori képeslap-lemez dallamára, szétnyújtja, felvagdálja a szavakat, az amúgy is *talányos* strófaból minden lehetséges értelmet kiöli. Úgy énekel, mintha légszomja volna, mintha nem is mikrofonba, hanem egy porszívócsőbe lihegné, pontosabban kotorná bele a dallamot – hála a józan, felemás házi technikának, hogy nem kell őt mindjárt itt látnom, hús-vér valójában. A télikabát a lábamon már jócskán átnedvesedett, pompás sírhalom, ilyen lehet, gondolom, az iszappakolás is, csak valamivel melegebb ennél, nem annyira *bensőleg* északi fényű. Az orrom eldugul, könnyek gyűlnek a szemembe, pofonegyszerű érzések tartanak most a sarkukban. Egyszerre azon kapom magam, hogy megint hallani vágyom a kézbesítő zihálását a lépcsőn, hallani, amint valaki azt mondja neki rólam, Hiszen ez napok óta ki se mozdult a büzfészkeből, vagy, ahogy én mondanám, a büzfészkeből, szóval a székelyemről szeretnék egy pár szavas külső eszmecezerét, csekélyke frissítőt a halódó emlékezetemnek. Dodó története elakadt valahol félúton a rengeteg, szerteágazó semmi közt. Én pedig itt rekedtem, a rohadt, ünnepi zöldségesvermemben, izzadok, ráz a hideg, és továbbra se tudom levenni a tekintetemet a döglött képernyőről. Nem tudok, s ezért nem is akarok elszakadni tőle. Az első anyám még azért aggódott, nem érem meg a tavaszt, a második már több évre szóló betegségprogramot állított össze a számomra, most meg ezzel a harmadikkal kezd kísérletesen stabillá válni a viszonyom. Képzetelemben felkattintom a gyertyarúd olvasólámpát, és megnézem: alszik, a szája részre nyitva, idiotikus babaarcát buja, elkínzott vonások hurkolják. Nézem ezt a magatehetetlen arcot, és hirtelen előnt a méreg: Miért nem elég a pusztá egyes szám, első személy? miért jön mindig rá még egy sorscsapás?... Talán tárgyyszerűbbek leszünk ettől?... Kénytelen leszek melléje csinálni, meghányi-vetni utolsó mentsváram halmán az általa előhívott hisztérikus akarattal felsorakoztatott sorskérdéseket, s mert neveléses volna abban reménykednem, hogy még egyszer rábírátom, bármivel is rávehetem őt: csinálja ezeket vissza, szívja fel őket a fogcsikorgató ártatlansága mögé. A sárból, persze, alig pár csepp kerül az ágyra, a javát felissza a türkisz, bermuda gyapjú, akarom mondani, pamut, vagy lehet, hogy mindkettő, mégis, bizonyos értelemben megkönnyebbülésről beszélhetek. Anyám! mondom, megfulladok, meg-

süketülök a közelségedtől, nem tudok tőled sem elaludni, sem tétlenül virasztani a hideg és sikamlós sötétben, pedig ha legalább ez az utóbbi menne, a megkönnyebbülésen túl, bizonyos értelemben, talán még élveznék is. Valahányszor bizonyos értelemben gondolkodok el egy dolgot, tüstént Dodó emléke vesz újból elő, a szememmel érzem a cukorral meghintett zsíros kenyér ízét, csupasz térdem majd szétroppan a fekete télikabát súlya alatt, Dodó mohón, vigyorogva zabál, nem értem, mit eszik ezen a förtelmes alamizsnán, amit én nemhogy lenyelni, elnézni sem bírok. Vagyis ugyanazt érezzük mindketten, csak neki ez az érzés jó, nekem viszont rossz. Mivelhogy én szerfelett élek, széles csikokban csorog alá homlokomról, halántékomról, tarkómról, hónaljamból, fartővemről a csípős büntudat, a bemondó szerint vegyesfront jön, kiszámíthatatlan, Isten egyik pillanatáról a másikra meggondolja magát, és oda a vidám, oda a tragikus fejlemény, vagy még mielőtt tényleg közönség elé kerülne a titok nyitja, az egész darabnak nyoma vész, illctve bemondja a televízió az unalmast.

Semmi hír Dodóról. Hátam mögött a lichthofra nyíló, sebtapaszcikokkal összerondított ablak, szelídebb mása elől, a duzzadt vagy puffedt képernyőn; az biztos, hogy nem talpra, de vajon hányszor esnek *egyhuzamban* pofára, ha kiugrom rajta, hányszor futná körbe a tekintetem, míg valaki fel nem töröl, a szürke üvegmezőt? Hanem hogy ilyen lét-nemlét kérdések egyáltalán még foglalkoztatnak, ez, azt hiszem, legalább annyira az egészség, mint a betegség jele. Fürge egyensúlyozásom azonban semmi esetre sem hasonlítható Dodó egyensúlyállapothoz. Dodó csupa zsír, cukor, élesztőcsomó, részeg gyerek-felfagyás egy sárga postaládában, bemenet az első útba eső fülkébe, ajtóörrenés, óvális deszkalapocska a kagyló és a száj közé – és már guggolhat is egy örökkévalóságig, a paciens panaszait a halál érti.

– Hová gondolsz?! – hallja, természetesen örjítő rítólról, amelyen meszsíról ő nem igen szokott menni a gondolataival, kivált mint titkosrendőr sem, Hová gondolnék? nyaldossa a kirojtosodott, száraz, szájhúsát, Micsoda természetellenes ötlet! már hova gondolhat egy magafajta felderítő, hivatásos bűnutasz, Nem, gondolja, ez a kérdés nyilván *nem neki lett szánva*, hanem biztosan valami fantaszta történetírónak, a valóság egyik gyászhuszárnak, Istenem! Iste-nem, is-te-nem, nyögdeli mély, zsíros hangján, de ahogy egyre ismétlődik benne a sok *nem*, az már érzi, több, mint siralmas, bontakozóban kell itt lennie egy általa eleddig nem ismert, vagyis a figyelmét mindmáig elkerülő történetnek, amely, a kérdés *módjából* ítélve, valakivel természetesen most végezni fog. Röviden: Dodóval az örjítő messzi hang végül mégiscsak eléri a célját, a füsttel, köddel, titokzatos renddel teletömött fülke a latvakos útszélen vaskos obelisk-formát ölt, és nekem eszem ágában sincs feltépni, ne adjisten, szertefoszlalni ezt a vakvéletlen adta, utánozhatatlanul búscsúképet.

Dodó és én, két másvilág vagyunk.

A kút, amelyből közös múltunkhoz próbáltam egypár csepp mintát vagy adatot venni, most látom, hogy olajos, ganéjas, húgyszínű hólével van tele. Úgyhogy jogosan nevetgélek magamon. Miközben a világ kétségkívül előre-felé halad, addig én egyre mélyebbre süllyedek pocsekölő halottszemlémben, már a harmadik csomag cigarettát fogyasztom, orvosra, postásra, fényképészre, műszerészre, anyámra, Dodó osztályfőnökére, újabb szárazingerre, méltó büntetésre/fölmentésre, Makulás bácsira, vérképemre és a hozzávaló szerzőszámokra várok, csak Dodóra többé nem – övele már így is túl messzire mentem. Meg kell mondanom, velejéig tudatos munkát végeztem, tükrösímára

vágtam a falakat, és – leszámítva a televízió meg a télikabát idétlen, nyomorúságos balmait – szögletes kútat ástam, nem kerekét. Ráadásul, ismétlem, azonnali szükségből, előkészületek nélkül. Amde, mint említettem volt, a kút tartalmát már kevésbé sikerült tisztáznom, s ezért most megerőmetelten reszketek minden porcikámban, vért izzadok, mondhatnám, mire egy épkézláb mondat a válaszelevezhez megfogalmazódik bennem, de nem mondom, hogy vért izzadok, mert evvel csak elijeszteném a kézbesítőt a munkájától, nyíltan visszaélnék a túrelmi idejével, hiszen ahhoz, hogy a válaszelevelet akar megírjam, akar csak toltba mondjam is, ahhoz előbb le kellene csillapulnom valamelyest. A télikabátba és a televízióba hiába kapaszkodom; Dodó tulajdonát képezi mindketto, bizományban vannak itt nálam, csupán arra jök, hogy egyre öszsőbb zsgorodjon bennük, általuk tevedjek, söt vesszek el a legbensőbb gondolataim között, egyéb se maradjon utanam, mint egy rakás nikotinfolt, stilizalt szarkenet, az úgynevezett *utolsó* fajtaból. Bölinthatok. A női alt pontosan a pilisemen keresztül találta el a gyöngémet. Szenvedélyem kioltva, bünös disznó szégyenérzésekké darabolhatott fel...

Ott hagytam abba, hogy az anyám iránti érzelmekben igyekszem tárgyyszerű lenni zen szóval (nincs betükimaradás, nem *zeneszóval!*), szóval zen szóval: „követni az ecset nyomát”, kiforrott Dodó-módon részesítem őt mindabban, amiben az évek, évtizedek során bizonyos gondolataim megszilárdultak. A szilárd gondolatok akármit kibírnak (?) elviselnek (?), számukra egészen közömbös, hogy éjjel-e vagy napvilágnál ütődnek öszse a tárgyukkal (anyámmal tehát!), számukra kizárólag az esemény, a baleset a fontos, onnét kapják a fogódzót, illetve a rúgódzót önmaguk, *eo ipso*, forrásuk visszakereséséhez. Az a körülmény viszont, hogy az első két anyám vonásai megkülönböztethetetlenül egybemosódtak az emlékezetemben, hogy a tőlük származó halál- és betegséghajlamaim együttesen alkotják mindmaig időszerű (bün) tudatomat, ez a körülmény valósággal gúzsba köt, lelki-szellemi tehetetlenségre kárhoztat a közelemben alvó, holmi álmokéjekben fürdőző, tehát igencsak önelégült anyámmal szemben. Széjjelbontom az üres cigarettadozot, az arany alufóliát csikokra tépdeselem, bepólyálom velük a három munkaujjamat, és kicsavarom agya fölött a tejszínű gyertyaégőt. A mocskos szalmiákszagú kis hálókamra lenvászon ablakfüggönye teljes sötétet varázsol a délutáni szürkületből. Anya most úgy símul, dörgölődzik hozzám, hogy Langja sincs, és teste sincs. Hiányoznak a megszokott kellékek, s így egyszerre minden mellékkörülmény lesz, úgy értem, nincs se honnét, se hová menekülnöm, megfutamodásra meg már csak azért se gondolhatok, mivel a lábamon a télikabát s alatta a bermuda gyapjú (vagy pamut) a rengeteg ürítéktől időközben tökéletesen megkötött, nem maradt egyéb foglalatoskodásom, mint a lelkiismeretemben még erre-arra elkalandoztatni. Ez engem is undorít, de mentségemre legyen, hogy anyát is, legyen az akárki, olyannak fogadom el, amilyen.

A postás – a visszajátszó, színes készülékkel: szemét kifüstölésre, kioltásra ítelt hallucináció, úgyhogy mihelyt újból egy csepp erőnléthez jutok, az első dolgom lesz ezt elvégezni. A kutyát majd Dodónak szólítom, vagy rövidebben csak annyit mondok neki: kuty – anya szeme, előre látom, amint erre is, arra is könnybe lábad, számára a féreg, lucskos kis ölebben maga a tavaszi áradás ölt testet. Engem pedig nemhogy zavar, de féktelenül szórakoztat ez a kép. Mintha életem legősibb jelente ismétlődnék benne szakadatlanul, azt gondolom, most örökre megvagyunk, sötét van, a képernyő jól csúszik, anyának mint eddig, ezután sem fogok Dodóról beszélni, hadd higgye továbbra is rólam, hogy kívülről nincs *senki* gondolatom.